

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزیر اطلاعات و امور بیرون
محمد باقر

۳۹۷۲۱

016961

به نام خدا

۲۰ / ۲ / ۱۳۸۱

روزنامه‌های آذربایجان
تعمیرات

تعیین سبب مسؤول و نحوه تقسیم مسؤولیت در اجتماع اسباب

به وسیله

خسرو طاوسی

پایان نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از

فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته

حقوق خصوصی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

امضاء اعضاء کمیته پایان نامه

..... دکترو پرویز عامری استادیار حقوق خصوصی (رئیس کمیته)

..... دکترو علی اصغر حاتمی دانشیار حقوق خصوصی

..... دکترو سید مهدی انجوی نژاد استادیار حقوق اسلامی

دیماه ۸۰

۳۹۷۲۱

تقدیم به :

همسر مهربانم که بار رنج های زندگی را صبورانه به دوش می کشد،
پدر و مادر گرامیم که همواره محبت بی دریغشان را نثارم کرده اند،
برادران و خواهران عزیزم که در تهیه این رساله صمیمانه یاریم نمودند و
فرزندان خردسالم، آرین و آیدا، باشد که فاتحان آینده قله های علم و دانش
باشند.

سپاسگزاری

اکنون که در آستانه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد قرار گرفته ام، به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بر خود لازم می دانم که ارج نهم زحمات بی دریغ اساتید بزرگوار و کارکنان زحمتکش دانشکده حقوق را که در طول سالیان تحصیلم از وجود شریف آنها بهره فراوان بردم؛ خصوصاً قدردانی نمایم از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر عامری که راهنماییهای ارزنده اشان در تهیه این رساله مانند چراغی راهگشای راهم بود، سرور معظم جناب آقای دکتر حاتمی که از دانش و راهنماییهای ایشان در دوران تحصیل و تدوین این پایان نامه حظ وافر بردم و استاد گرانقدر جناب آقای دکتر انجوی نژاد که بسیاری از اندوخته هایم را مدیون اویم؛ با تذکار این نکته که سپاس من تنها قطره کوچکی از دریای امتنان و احساس درونیم می باشد.

چکیده

تعیین سبب مسئول و نحوه تقسیم مسئولیت در اجتماع اسباب

به وسیله

خسرو طاوسی

هرگاه چند سبب در ایجاد خسارتی نقش داشته باشند حالت اجتماع اسباب پیش می آید. در حالت مذکور گاه رابطه سببیت واقعی فقط بین یکی از اسباب مذکور با زیان وجود دارد بدون اینکه تفصیلاً معلوم باشد این رابطه بین کدامیک از آنها و نتیجه، موجود است و گاه همگی رابطه سببیت عرفی خود را با نتیجه حفظ کرده اند. در هر صورت، مسئله مهم این است که کدامیک از اسباب مذکور را باید مسئول جبران خسارت زیان دیده شناخت؟ در فرض اول که علم اجمالی به سببیت یکی از اسباب مذکور در ایجاد خسارت وجود دارد پیشنهادهای مختلفی برای تعیین سبب مسئول ارائه شده است. از جمله مسئولیت تضامنی اسباب مجمل، تقسیم مساوی مسئولیت میان اسباب مجمل، پرداخت خسارت از بودجه عمومی، تعیین سبب مسئول با قرعه و غیره، که با بررسی جهات و دلایل نظریه های ارائه شده بنظر می رسد که پرداخت خسارت از بودجه عمومی منطقی ترین

روش برای حل معضل می باشد. در فرض دوم که اسباب مؤثر در وقوع زیان همگی به شکل طولی یا عرضی رابطه سببیت خود را با نتیجه حفظ کرده اند نیز پیشنهاد های مختلفی برای تعیین سبب مسئول مطرح شده است از جمله نظریه برابری اسباب، تئوری ضمان سبب نزدیک یا مستقیم، پیشنهاد مسئولیت سبب مقدم در تأثیر، نظریه سبب متعارف و غیره، که با لحاظ جمیع جهات و خصوصاً توجه به ویژگی مهم روابط انسانها که همانا قاعده ناپذیر بودن آن می باشد ارجح آن است که با پذیرش ضمان سبب متعارف دست قاضی را باز گذاشت تا در هر مورد خاص با توجه به اوضاع و احوال و شرایط خاص آن مورد اتخاذ تصمیم نماید.

پس از پذیرش نظریه سبب متعارف از آنجا که ممکن است این عنوان در هر دعوایی بر چند سبب قابل اطلاق باشد و نتیجتاً چند عامل سبب متعارف مسئول جبران خسارت شناخته شوند این مسئله مطرح است که اسباب مذکور چگونه باید خسارت متضرر را جبران نمایند؟ در روابط بین اسباب متعارف و زیان دیده عده ای قایل به مسئولیت تضامنی و گروهی معتقد به مسئولیت اشتراکی آنها در مقابل زیان دیده هستند و در روابط بین خود اسباب این مسئولیت را عده ای به تساوی، گروهی به نسبت درجه تأثیر و جمعی به نسبت درجه تقصیر آنها در ایجاد حادثه زیانبار قابل توزیع دانسته اند. بنظر می رسد حفظ حقوق زیان دیده و متابعت از اصول حقوقی اقتضای آن را دارد که مسئولیت اسباب مذکور را در مقابل زیان دیده از نوع تضامنی تلقی کرده و بین خود اسباب آن را بر اساس درجه تأثیر هر سبب در وقوع زیان تقسیم کرد؛ و بالاخره اینکه در فروض خاص اجتماع اسباب یعنی در مواردی که خود متضرر یا قوه قاهره در کنار اسباب دیگر در ایجاد خسارت نقش دارند اعمال این شیوه تقسیم مسئولیت و کسر کردن سهم زیان دیده یا قوه قاهره به میزان دخالتشان در ایجاد نتیجه از خسارتی که باید جبران شود اولی است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
م	فهرست نشانه های اختصاری
۱	مقدمه
۴	فصل اول - کلیات
۴	مبحث اول - مفهوم و مبانی مسئولیت مدنی
۴	گفتار اول - مفهوم مسئولیت مدنی
۵	گفتار دوم - مبانی مسئولیت مدنی
۷	مبحث دوم - ارکان مسئولیت مدنی
۸	گفتار اول - ضرر
۹	الف - مفهوم ضرر و اقسام آن
۹	۱ - مفهوم ضرر
۱۰	۲ - اقسام ضرر
۱۰	اول - ضرر فردی
۱۱	دوم - ضرر جمعی

ب-شرایط ضرر قابل مطالبه	۱۲
۱-مسلم بودن ضرر	۱۲
۲-مستقیم بودن ضرر	۱۳
۳-عدم جبران ضرر در گذشته	۱۳
گفتار دوم-فعل زیانبار	۱۴
الف-لزوم نامشروع بودن فعل زیانبار	۱۵
ب-نقش تقصیر در تکوین فعل زیانبار	۱۶
۱-مفهوم تقصیر	۱۷
۲-انواع تقصیر	۱۸
گفتار سوم-رابطه سببیت	۱۹
الف-مفهوم، ضرورت و اثبات رابطه سببیت	۲۰
۱-مفهوم رابطه سببیت	۲۰
۲-لزوم احراز رابطه سببیت	۲۲
۳-اثبات رابطه سببیت	۲۳
ب-استثنائات رابطه سببیت	۲۴
۱-غصب	۲۵
۲-شبه غصب	۲۵
ج-مفهوم و صور اجتماع اسباب	۲۶
۱-مفهوم اجتماع اسباب	۲۶

۲۷.....	۲- تفکیک اجتماع اسباب از اجتماع سبب و مباشر
۳۰.....	۳- صور اجتماع اسباب
۳۰.....	اول- اجتماع عرضی اسباب
۳۱.....	دوم- اجتماع طولی اسباب
۳۳.....	فصل دوم- تعیین سبب مسئول
۳۴.....	مبحث اول- تعیین سبب مسئول در اسباب مجمل
۳۴.....	طرح مطلب
۳۵.....	گفتار اول- بررسی موضوع در حقوق اسلام
۳۶.....	الف- تخییر قاضی در تعیین سبب مسئول
۳۶.....	۱- مجرای اصل تخییر
۳۸.....	۲- جریان اصل تخییر در اسباب مجمل
۴۰.....	ب- تعیین سبب مسئول با قرعه
۴۰.....	۱- مفاد و مدارک قاعده قرعه
۴۲.....	۲- اعمال قرعه در اسباب مجمل
۴۴.....	ج- جبران خسارت زیان دیده از بیت المال و بودجه عمومی
۴۵.....	د- نظریه تساوی اسباب در جبران خسارت
۴۷.....	گفتار دوم- بررسی موضوع در حقوق موضوعه
۴۷.....	الف- نظریات علمای حقوق
۴۹.....	ب- قوانین موضوعه

۵۱	ج-رویه قضایی
۵۵	نتیجه گیری
	مبحث دوم-تعیین سبب مسئول در اجتماع واقعی
۵۷	اسباب
۵۸	گفتار اول-نظریه برابری اسباب
۵۸	الف-مفاد و مبانی نظریه
۶۳	ب-جایگاه نظریه در حقوق موضوعه
۶۳	۱-حقوق ایران
۶۵	۲-مطالعه تطبیقی
۶۹	ج-ارزیابی نظریه
۷۴	گفتار دوم- نظریه سبب مقدم در تأثیر
۷۴	الف-مفاد و مبانی نظریه
۷۷	ب-سبب مقدم در تأثیر در حقوق موضوعه
۸۳	ج-ارزیابی نظریه
۸۶	گفتار سوم-نظریه سبب نزدیک و بی واسطه
۸۶	الف-مفاد و مبانی نظریه
۸۸	ب-جایگاه نظریه در حقوق موضوعه
۸۹	۱-حقوق ایران
۹۶	۲-مطالعه تطبیقی

ج-ارزیابی نظریه	۹۹
گفتار چهارم- نظریه سبب متعارف و اصلی	۱۰۱
الف-مفاد و مبانی نظریه	۱۰۱
ب-نظریه سبب متعارف در فقه	۱۰۵
ج-جایگاه نظریه در حقوق موضوعه	۱۰۸
۱-حقوق ایران	۱۰۹
۲-مطالعه تطبیقی	۱۱۴
د-ارزیابی نظریه	۱۱۹
گفتار پنجم-سایر نظریات	۱۲۲
نتیجه گیری	۱۲۴
فصل سوم-نحوه تقسیم مسئولیت	۱۲۸
طرح مطلب	۱۲۸
مبحث اول-رابطه بین زیان دیده و عاملین زیان	۱۲۹
گفتار اول-مسئولیت تضامنی اسباب زیان	۱۲۹
الف-مفاد و مبانی نظریه	۱۲۹
ب-نظریه مسئولیت تضامنی در حقوق موضوعه	۱۳۲
۱-حقوق ایران	۱۳۲
۲-مطالعه تطبیقی	۱۳۵
ج-ارزیابی نظریه مسئولیت تضامنی	۱۳۷

۱۴۰	گفتار دوم- مسئولیت اشتراکی اسباب زیان
۱۴۰	الف- مفهوم و مبانی مسئولیت اشتراکی
۱۴۴	ب- مسئولیت اشتراکی در حقوق موضوعه
۱۴۷	ج- ارزیابی نظریه مسئولیت اشتراکی
۱۴۸	مبحث دوم- رابطه بین اسباب زیان
۱۵۰	گفتار اول- تقسیم مسئولیت بر اساس درجه تأثیر
۱۵۰	الف- مفاد و مبانی نظریه
۱۵۳	ب- تقسیم مسئولیت بر اساس درجه تأثیر در حقوق موضوعه ...
۱۵۳	۱- حقوق ایران
۱۵۵	۲- مطالعه تطبیقی
۱۵۶	ج- ارزیابی نظریه
۱۵۹	گفتار دوم- تقسیم مسئولیت بر اساس درجه تقصیر
۱۵۹	الف- مفاد و مبانی نظریه
۱۶۱	ب- تقسیم مسئولیت بر اساس درجه تقصیر در حقوق موضوعه ..
۱۶۱	۱- حقوق ایران
۱۶۲	۲- مطالعه تطبیقی
۱۶۴	ج- ارزیابی نظریه
۱۶۷	گفتار سوم- تقسیم مسئولیت به تساوی
۱۶۷	الف- مفاد و مبانی نظریه

۱۶۹	ب- تقسیم مساوی مسئولیت در حقوق موضوعه
۱۶۹	۱- حقوق ایران
۱۷۰	۲- مطالعه تطبیقی
۱۷۱	ج- ارزیابی نظریه
۱۷۵	نتیجه گیری
	مبحث سوم- شیوه تقسیم مسئولیت در فروض خاص
۱۷۸	اجتماع اسباب
۱۷۸	طرح مطلب
۱۷۹	گفتار اول- دخالت زیان دیده در وقوع زیان
۱۷۹	الف- بررسی موضوع در فقه
۱۸۱	ب- بررسی موضوع در حقوق موضوعه
۱۸۱	۱- حقوق ایران
۱۸۳	۲- مطالعه تطبیقی
۱۸۶	گفتار دوم- دخالت قوه قاهره در ایجاد زیان
۱۸۶	الف- مفهوم قوه قاهره
۱۸۷	ب- بررسی موضوع در فقه
۱۸۹	ج- بررسی موضوع در حقوق موضوعه
۱۹۲	نتیجه گیری نهایی
۱۹۵	منابع

چکیده و صفحه عنوان انگلیسی

فهرست نشانه های اختصاری

توصیف	نشانه
قانون مدنی	ق.م.
قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا.
قانون مسوولیت مدنی	ق.م.م.
رجوع کنید	ر.ک.
بدون تاریخ	بی.تا.
بدون شماره چاپ	بی.چا.
صفحه	ص.
صفحات	صص
شماره	ش.
جلد	ج.

مقدمه

حجم زیادی از دعاوی موجود در محاکم را دعاوی مسئولیت مدنی تشکیل می دهند. صنعتی شدن جوامع، پیشرفت تکنولوژی و به تبع آن افزایش خسارات و زیانهای ناشی از ماشینیزم در جوامع امروزی سبب افزایش اهمیت این موضوع در میان موضوعات حقوق خصوصی شده است.

برای تحقق مسئولیت مدنی لازم است که سه رکن ضرر، فعل زیانبار و رابطه سببیت فراهم شود و در این میان رکن سوم یعنی رابطه سببیت بین فعل زیانبار و ضرر از اهمیت خاصی برخوردار است چرا که رابطه مزبور از پیچیدگی و ابهامات زیادی برخوردار است که محاکم را در برخورد با دعاوی مسئولیت مدنی دچار سردرگمی نموده است از اینرو پرداختن به این رکن و تبیین ابهامات آن و سعی در ارائه راهکارهای عملی برای محاکم واجد اهمیت بسزایی می باشد.

در بحث از رابطه سببیت بین فعل زیانبار و ضرر وارده گاهی این رابطه فقط بین یک سبب و خسارت برقرار است و سبب مذکور نیز معلوم و معین است. این ساده ترین صورت یک دعوی مسئولیت مدنی است که محاکم در رسیدگی به آن با مشکلی مواجه نیستند اما اگر اسباب متعددی در ایجاد زیان دخالت داشته باشند تعیین سبب مسئول از میان اسباب مذکور و چگونگی تقسیم مسئولیت بین آنها بسیار دشوار و پیچیده می شود. فقها، حقوقدانان، قوانین موضوعه و رویه قضایی نیز در برخورد با این قضیه راه حل های متفاوتی ارائه داده اند. این تعدد راه حل ها و اتخاذ ملاکهای مختلف از طرف قانونگذار بجای اینکه به حل مشکل محاکم کمک